

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แนวความคิดเรื่องสิทธิและเสรีภาพได้มีมาตั้งแต่ยุคกรีกโบราณ โดยได้มีนักปราชญ์หลายท่านได้อธิบายเรื่องนี้ไว้ อาทิ John Locke อธิบายว่า เสรีภาพ คือ การกระทำตามใจชอบ ภายในขอบเขตของกฎธรรมชาติ เป็นเสรีภาพที่มีจริยธรรม ตามลักษณะเช่นนี้ เสรีภาพจึงเป็นสิ่งที่มีความควรแก่การรักษาไว้¹ หรือ Edmund Burke ที่อธิบายถึงสิทธิและเสรีภาพว่า เป็นสิ่งที่ประชาชนได้รับในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมการเมือง เป็นอำนาจที่ประชาชนใช้ปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง²

แนวความคิดทางการเมืองเรื่องสิทธิและเสรีภาพ ได้มีอิทธิพลต่อการเมืองและประชาชนในยุคต่อมาจนทำให้เกิดปฏิกิริยาทางการเมือง โดยเฉพาะในประเทศตะวันตก อาทิ

ประเทศอังกฤษ ในปี ค.ศ. 1215 พระเจ้าจอห์นทรงขัดแย้งกับพวกพระและขุนนาง เนื่องจากพระองค์ทรงใช้อำนาจมากเกินไป ดังนั้น พวกพระและขุนนางจึงบังคับให้พระองค์ลงนามในเอกสารฉบับหนึ่ง คือ มหากฎบัตรแมกนาคาร์ตา หรือการที่สภาสามัญอังกฤษร้องขอให้กษัตริย์ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิ (Bill of right) ในปี ค.ศ. 1689 ทั้งนี้เพื่อรับรองสิทธิของประชาชนในอันที่จะได้รับการพิจารณาโดยคณะลูกขุนและกำหนดว่าในศาลทุกแห่งจะไม่มีกรเรียกหลักประกันที่ใช้ ในการประกันตัวมากเกินไป ไม่มีการลงโทษที่หนักเกินไป เป็นต้น³

ประเทศสหรัฐอเมริกา สภามลรัฐทั้งหลายในดินแดนอาณานิคมเดิมในทวีปอเมริกาเรียกร้องให้เพิ่มบทแก้ไขเพิ่มเติม (Amendments) ต่อท้ายรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาว่า ชาวอเมริกาทั้งหลายพึงมีสิทธิอันใดบ้าง เป็นต้น⁴

ประเทศฝรั่งเศส ในปี ค.ศ. 1789 หลังเกิดการปฏิวัติฝรั่งเศส สมัชชาแห่งชาติฝรั่งเศสได้ประกาศใช้ " ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และของพลเมือง " โดยรับรองสิทธิของประชาชน ที่สำคัญๆ อาทิ

¹ อุทฤษฎี แพทย์น้อย , " กำเนิดลัทธิเสรีนิยมประชาธิปไตยสมัยใหม่ , " หน่วยที่ 7 ใน เอกสารการ
สอนชุดวิชาปรัชญาการเมือง หน่วยที่ 6 - 11 (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช , 2534) , หน้า
331 -333 .

² เรื่องเดียวกัน , หน้า 408 - 411 .

³ กุลพล พลวัน , " ปัญหาการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยสหประชาชาติ " (วิทยานิพนธ์ ปริญญา
มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2516) , หน้า 13 .

⁴ วิมลศิริ ชำนาญเวช และ วิทิต มันทาภรณ์ บรรณาธิการ , สิทธิมนุษยชน สิทธิหรือหน้าที่ใน
ประเทศไทยปัจจุบัน? (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2535) , หน้า 30 .

มนุษย์ทุกคนเกิดมาโดยมีความเป็นอิสระและมีสิทธิเท่าเทียมกัน หรือ เสรีภาพ คือ อำนาจที่จะกระทำการสิ่งใดได้โดยมีก่อกั้นตรายต่อบุคคลอื่น⁵

การตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิและเสรีภาพ ได้ส่งผลให้การเรียกร้องที่เกิดขึ้นในหลายๆ ประเทศมีการรับรองสิทธิและเสรีภาพในรูปของเอกสารสำคัญ และเมื่อความสำคัญของสิทธิและเสรีภาพได้ขยายวงกว้างออกไปมากขึ้น สหประชาชาติจึงได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน โดยการออก "ปฏิญญาสากลว่าด้วยมนุษยชน" ในปี ค.ศ. 1948 เพื่อให้เป็นมาตรฐานร่วมกันในการส่งเสริมการเคารพต่อสิทธิและเสรีภาพ โดยได้บัญญัติไว้ 30 ข้อ⁶ การออกปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้ ได้ทำให้ประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนมีความสำคัญมากขึ้น จนทำให้เป็นหน้าที่ของประเทศต่างๆที่จะต้องร่วมมือกันคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้มากที่สุด

สถานการณ์สิทธิและเสรีภาพในประเทศไทย

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย และมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด ในปี พ.ศ. 2475 รัฐธรรมนูญแต่ละฉบับได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทยมากบ้างน้อยบ้างแตกต่างกันไป ตามแต่ความผันผวนของสถานการณ์ทางการเมือง

ในช่วงระยะเวลา 60 ปีที่ผ่านมา ความผันผวนทางการเมืองที่เกิดขึ้นมาเป็นระยะๆ ได้ทำให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทยถูกละเมิดมาตลอด ไม่ว่าจะเป็นการถูกละเมิดโดยรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือตัวบทกฎหมาย อาทิ⁷

- พระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2476 ซึ่งออกมาเพื่อใช้ปราบปรามผู้สนใจศรัทธาในอุดมการณ์มาร์กซิสต์

- พระราชบัญญัติมอบอำนาจให้รัฐบาลในภาวะคับขัน 2484 พระราชบัญญัติฉบับนี้ให้อำนาจรัฐบาลในการตราพระราชกฤษฎีกาออกใช้เป็นกฎหมายได้อย่างกว้างขวาง โดยที่การฝ่าฝืนข้อกำหนดของพระราชกฤษฎีกามีโทษอย่างสูงถึงประหารชีวิต

⁵ กุลพล พลวัน , "ปัญหาการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยสหประชาชาติ", หน้า 20 .

⁶ กุลพล พลวัน , สิทธิมนุษยชนกับสหประชาชาติ (กรุงเทพฯ : ศูนย์บริการเอกสาร กรมอัยการ , 2527), หน้า 1.

⁷ ทองใบ ทองเปาด์ , " สิทธิมนุษยชนในประเทศไทย ภาคผนวก 2 ." ปรัชญาสิทธิมนุษยชนและพันธกรณีในสังคมไทย (กรุงเทพฯ : งานดี , 2530) , หน้า 120 - 156 . และ จรัญ โฆษณานันท์ , กฎหมายกับสิทธิเสรีภาพในสังคมไทย เส้นขนานจาก...2475 ถึงปัจจุบัน (กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2528) , หน้า40 – 75 .

- ปี 2489 มีการฆาตกรรมทางการเมืองขึ้น โดยมีการลอบสังหาร นาย ชื่น โจรนวิภาต บรรณาธิการหนังสือพิมพ์อิทธิธรรม ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ของฝ่ายค้าน

- 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2495 รัฐบาลได้กวาดล้างและจับกุมนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ นักศึกษา ชาวนา ฐานกบฏจำนวน 56 คน มีนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ถูกจับหลายคน และเมื่อรัฐบาลได้ออกกฎหมายคอมมิวนิสต์ ปรากฏว่ามีการใช้กฎหมายนี้กำจัดศัตรูหรือคู่แข่งทางการเมือง

- 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยึดอำนาจ ยกเลิกรัฐธรรมนูญประชาธิปไตย ยุบเลิกพรรคการเมือง ห้ามการชุมนุมทางการเมือง ปกครองโดยกฎอัยการศึกและศาลทหาร ออกและใช้กฎหมาย โดยไม่ใช้วิถีทางประชาธิปไตยและเป็นกฎหมายที่ขัดต่อหลักการประชาธิปไตย กฎหมายที่ขัดต่อสิทธิและเสรีภาพ* นอกจากนี้ ยังมีการจับกุม พระภิกษุในพระบวรพุทธศาสนาในข้อหาทางการเมือง รวมทั้งพระชั้นผู้ใหญ่ทรงสมณศักดิ์ ในข้อหากบฏและกระทำการอันเป็นคอมมิวนิสต์

* กฎหมายที่ออกมาใช้ในยุคของจอมพลสฤษดิ์ที่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน มีหลายฉบับ อาทิ

ประกาศกฎอัยการศึกและจัดตั้งศาลทหาร มีผลให้การพิจารณาคดีต่างๆ ต้องพิจารณาในศาลทหารที่ พลเมืองไม่มีสิทธิตั้งทนายความปรึกษาคดีและแก้ต่าง และขาดสิทธิอุทธรณ์ ฎีกา

ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 12 และ 15 ประกาศฉบับนี้เป็นการให้อำนาจสูงสุดแก่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวนในการควบคุมผู้ต้องหากระทำความผิดต่อกฎหมายคอมมิวนิสต์ โดยไม่ต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเรื่องการควบคุมผู้ต้องหา ทำให้ควบคุมผู้ต้องหาไว้ไม่มีกำหนดเวลา โดยในทางปฏิบัติมีการควบคุมไว้หลายๆ ปี โดยไม่มีกำหนด

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 12 โดยมีสาระสำคัญเป็นการขยายอำนาจของฝ่ายบริหารในการควบคุมผู้ต้องหาให้มากขึ้น

ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 17 ปิดหนังสือพิมพ์ การออกหนังสือพิมพ์ต้องขออนุญาตและมีมาตรการควบคุมจำกัดเสรีภาพหนังสือพิมพ์

ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 19 กำหนดห้ามมิให้ลูกจ้างก่อตั้งสหภาพแรงงานเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของตน ซึ่งเป็นการปิดโอกาสการรวมตัวเรียกร้องค่าจ้างของบรรดาลูกจ้าง

ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 21 จอมพล สฤษดิ์ ได้ให้อำนาจพนักงานสอบสวนในการควบคุมตัวบุคคลที่ตนพิจารณาเห็นว่าประพฤติตนเป็นอันธพาลหรือบุคคลที่ดำรงชีพด้วยการกระทำผิดต่อกฎหมาย โดยไม่ต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเรื่องระยะเวลาควบคุมตัวบุคคล

ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 43 ให้อำนาจเจ้าพนักงานจับกุม คุมขังบุคคลโดยไม่ต้องผ่านการพิจารณาของศาล คือ การควบคุมบุคคลที่เรียกว่าเป็น บุคคลอันธพาล จะถูกคุมขังได้ไม่มีกำหนดและไม่มีสิทธิต่อสู้คดีพิสูจน์ความถูกต้อง

- 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2514 จอมพลถนอม กิตติขจร ทำรัฐประหารยึดอำนาจตนเอง ปกครองแบบเผด็จการ ยกเลิกรัฐธรรมนูญ ยุบสภาผู้แทนราษฎร ประกาศใช้กฎอัยการศึก ปกครองโดยศาลทหาร ฯลฯ

- 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ขณะที่นักศึกษา ประชาชน ชุมนุมกันอยู่บริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คัดค้านการเดินทวงกลับเข้าประเทศของจอมพลถนอม กิตติขจร อดีตนายกรัฐมนตรี ได้มีการกล่าวหานักศึกษาว่า หมิ่นพระบรมโอรสาธิราช มีการปลุกระดมทางวิทยุกระจายเสียงให้เกลียดชังนักศึกษา จากนั้นกองกำลังติดอาวุธของตำรวจและกลุ่มอันธพาลการเมือง ได้ฉวยโอกาสบุกเข้ายิง ฆ่าและทำร้ายนักศึกษา และในตอนเย็นวันเดียวกัน มีการรัฐประหารยึดอำนาจ โดยพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ ยกเลิกรัฐธรรมนูญ ยกเลิกพรรคการเมือง ห้ามชุมนุมทางการเมืองเกิน 5 คน ใช้กฎอัยการศึก ตั้งศาลทหาร ปิดหนังสือพิมพ์ ออกกฎหมายบุคคลอันเป็นภัยต่อสังคม* จำกัดเสรีภาพของหนังสือพิมพ์ ให้คดีคอมมิวนิสต์ขึ้นศาลทหารใช้กฎอัยการศึก ประกาศใช้รัฐธรรมนูญที่ให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจเด็ดขาด เช่นเดียวกับธรรมนูญการปกครองสมัยสุโขทัย - ถนอม และผู้ที่มาเป็นนายกรัฐมนตรีเผด็จการพลเรือนคือ นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ผู้พิพากษาศาลฎีกา

* ในช่วงนี้กฎหมายหรือคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินที่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน มีเป็นจำนวนมาก อาทิ

คำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 1 ประกาศกฎอัยการศึกและตั้งศาลทหาร

คำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 8 และ 14 กำหนดให้คดีคอมมิวนิสต์ขึ้นศาลทหาร และศาลทหารที่ว่าคือศาลทหารใช้กฎอัยการศึก

คำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 22 และ 34 เรื่องบุคคลที่เป็นภัยต่อสังคม

คำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 29 เรื่องห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาคดีที่กระทำความผิดหลายอย่าง แม้แต่ละอย่างจะเป็นความผิดในตัวเองและไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ก็ให้อยู่ในอำนาจของศาลทหารที่จะพิจารณาพิพากษา

คำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 42 จำกัดเสรีภาพของหนังสือพิมพ์

ประกาศกฎกระทรวงมหาดไทยลงวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ห้ามปิดงาน งดจ้าง และนัดหยุดงาน

มีการแก้ไขกฎหมายคอมมิวนิสต์ใหม่ ขยายความให้กว้างขวางมากขึ้น เพิ่มอำนาจแก่เจ้าหน้าที่ในการค้น การจับกุม ขยายเวลาการควบคุมระหว่างสอบสวนออกไปยาวนานถึง 480 วัน ให้ค้นหรือจับได้โดยไม่มีหมายค้น ถ้าเกิดกรณีการตายเพราะกระทำผิดกฎหมายคอมมิวนิสต์จะไม่ชันสูตรพลิกศพตามกฎหมายก็ได้

คำสั่งคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินฉบับที่ 43 เรื่องการมิไว้ครอบครองซึ่งเอกสารและสิ่งพิมพ์ทุกชนิด ซึ่งเสนอข่าวสาร บทความและข้อเขียนแสดงความคิดเห็น อันส่อไปในทางก่อให้เกิดความแตกแยกความสามัคคีในชาติหรือชี้นำให้ผู้อ่านเกิดความนิยมเลื่อมใสในลัทธิคอมมิวนิสต์ และโดยคำสั่งนี้ รัฐบาลได้ประกาศห้ามหนังสือพิมพ์ 3 ครั้ง จำนวน 300 เล่มเป็นหนังสือต้องห้าม ห้ามมิไว้ในครอบครอง ห้ามจำหน่ายแจก ซึ่งในส่วนนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการลิดรอนเสรีภาพทางปัญญาหรือเสรีภาพทางวิชาการ

วันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2520 นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้ถูกโค่นล้มไป รัฐบาลใหม่โดยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นายกรัฐมนตรีเข้าบริหารประเทศ ได้สั่งยุบคณะกรรมการตรวจข่าวที่กดขี่เสรีภาพหนังสือพิมพ์ แก้กฏหมายธรรมนูญศาลทหารยอมให้มีหนายความได้ แต่ยังคงดัดสิทธิในการอุทธรณ์และฎีกา ประกาศร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ กำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปภายใน 1 ปี และถึงแม้ว่าจะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2521 แต่บทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่เคยมีตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 ได้ถูกตัดทอนไปเป็นจำนวนมาก

นับแต่ช่วงนั้นมาเป็นต้นมา แม้จะไม่มีการรัฐประหารแต่ยังมีเหตุการณ์ที่กระทบกระเทือนสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทยอยู่เสมอ จนกระทั่งได้เกิดการรัฐประหารอีกครั้งเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 และการรัฐประหารนี้ได้นำไปสู่เหตุการณ์ที่ร้ายแรงที่สุดอีกครั้ง ในวันที่ 17 - 20 พฤษภาคม เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเนื่องจากพลเอกสุจินดา คราประยูร เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยไม่ชอบธรรม ขัดกับหลักการประชาธิปไตย สร้างอำนาจด้วยการรัฐประหาร และใช้อิทธิพลของกองทัพเข้าแทรกแซงทางการเมือง ผลักดันตนเองขึ้นสู่อำนาจ การกระทำเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดการต่อต้านจากประชาชนทั่วประเทศ

ช่วงเวลาที่พลเอก สุจินดา ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้รับการต่อต้านจากพรรคฝ่ายค้านและองค์กรประชาธิปไตยต่างๆ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากประชาชนอย่างเต็มที่ การต่อต้านได้ทวีความรุนแรงมากที่สุดในช่วงวันที่ 17 - 20 พฤษภาคม 2535 โดยได้มีการปะทะกันระหว่างประชาชนที่ไปชุมนุมกับตำรวจ และทหาร และรัฐบาลได้ประกาศภาวะฉุกเฉิน ห้ามการชุมนุมทางการเมืองเกิน 10 คน เปลี่ยนตำรวจที่รักษาการออกให้ทหารเข้ารักษาการแทน แต่การชุมนุมยังคงขยายวงกว้างออกไปยังหัวเมืองต่างๆ ซึ่งสร้างความกดดันให้รัฐบาล จนในที่สุดรัฐบาลต้องยอมสลายการประท้วง โดยพลเอกสุจินดา และ พลตรีจำลอง ได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อให้เป็นตัวกลางในการไกล่เกลี่ย หลังจากนั้นได้มีการขอร้องให้เลิกชุมนุม เมื่อเป็นเช่นนี้การชุมนุมทั่วประเทศจึงได้ยุติลงในวันที่ 22 พฤษภาคม และรัฐบาล ได้ปล่อยตัวผู้ถูกจับกุมในวันนั้น

ผลของการปราบปราม ทำให้มีประชาชนเสียชีวิตและบาดเจ็บนับพัน และหายสาบสูญไปอีกมากกว่า 400 คน

เมื่อเหตุการณ์มีสงบลง ได้มีการจัดตั้งรัฐบาลใหม่และมีการแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญ ปีพุทธศักราช 2534 ที่มีการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. 2521 แต่ทั้งนี้ สิทธิและเสรีภาพของประชาชนก็ยังคงไม่ได้รับการคุ้มครองดูแลอย่างที่ควรจะเป็น ดังจะเห็นได้จาก ⁸

⁸ สำนักข่าวสารออเมริกัน , "รายงานด้านสิทธิมนุษยชน ประจำปีสหรัฐฯ ในส่วนที่เกี่ยวกับประเทศไทย" , สยามโพสต์ (9 กุมภาพันธ์ 2540) : 5 .

1. การเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ เพศ ศาสนา ความพิการ ภาษา หรือสถานภาพทางสังคม รัฐธรรมนูญกำหนดให้มีการปฏิบัติต่อบุคคลด้วยความเท่าเทียมกัน โดยคำนึงถึงเชื้อชาติ เพศ ศาสนา ความพิการหรือภาษา หรือสถานภาพทางสังคม แต่ในทางปฏิบัติยังมีการเลือกปฏิบัติอยู่บ้าง รวมทั้งยังมีความไม่เท่าเทียมกันในการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิที่เท่าเทียมกันนี้ด้วย
2. สตรี การประทุษร้ายในครอบครัวยังคงเป็นปัญหาร้ายแรงที่คุกคามสวัสดิภาพของสตรีจำนวนมาก สตรีในเขตเสื่อมโทรมของกรุงเทพมหานครตกเป็นเหยื่อของการประทุษร้ายมากถึงร้อยละ 50 เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ได้ดำเนินการกับกรณีการใช้ความรุนแรงดังกล่าวอย่างจริงจัง ในส่วนของการดำเนินคดีนอกจากจะเป็นอาชญากรรมที่ผิดกฎหมายแล้ว ยังเป็นช่องทางที่ทำให้สตรีเผชิญกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนในรูปแบบต่างๆ
3. บุคคลพิการ ตามบทบัญญัติของกฎหมายฟื้นฟูคุณภาพชีวิตบุคคลพิการ ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดระบบโควตาและเพิ่มแรงจูงใจให้นายจ้างรับคนพิการเข้ามาทำงานมากขึ้น รัฐบาลยังคงดำเนินการเพียงเล็กน้อยเท่านั้น นอกจากนี้ยังไม่มีกรกฎหมายใดที่กำหนดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่สาธารณะสำหรับให้บริการคนพิการ
4. การทรมานและการปฏิบัติหรือลงโทษด้วยวิธีการที่โหดเหี้ยม ไร้มนุษยธรรม หรือทำลายศักดิ์ศรีอื่นๆ ประมวลกฎหมายอาญามีบทบัญญัติห้ามการปฏิบัติลงโทษด้วยวิธีการที่โหดเหี้ยม ไร้มนุษยธรรม หรือทำลายศักดิ์ศรี แต่ก็ปรากฏว่ายังมีบางกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจทำร้ายร่างกาย และทรมานนักโทษและผู้ต้องขัง⁹
5. การปฏิเสธการพิจารณาคดีอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม ประเทศไทยไม่มีการพิจารณาคดีโดยคณะลูกขุน การพิจารณาคดีที่มีความผิดที่มีโทษน้อยใช้ผู้พิพากษาคนเดียว ส่วนความผิดที่ร้ายแรงจะใช้ผู้พิพากษาสองคนหรือมากกว่านั้น
6. เสรีภาพในการพูดและเสรีภาพของสื่อมวลชน โดยทั่วไปแล้วผู้ผลิตรายการจะมีอิสระในการกำหนดเนื้อหาและรูปแบบของรายการโทรทัศน์ แต่คณะกรรมการตรวจพิจารณารายการของรัฐมักติดต่อส่วนของรายการที่เห็นว่ามีผลล่อแหลมทางการเมือง ส่วนใหญ่มักเกิดกับสถานีโทรทัศน์ที่อยู่ใต้การควบคุมโดยตรงของรัฐบาล¹⁰

⁹ สำนักข่าวสารอเมริกัน, "รายงานด้านสิทธิมนุษยชน ประจำปีสหรัฐฯ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย", สยามโพสต์ (16 กุมภาพันธ์ 2540) : หน้า 5 .

¹⁰ สำนักข่าวสารอเมริกัน, "รายงานด้านสิทธิมนุษยชน ประจำปีสหรัฐฯ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย", สยามโพสต์ (23 กุมภาพันธ์ 2540) : หน้า 5 .

7. การห้ามการเกณฑ์หรือบังคับใช้แรงงาน รัฐธรรมนูญบัญญัติห้ามการบังคับใช้หรือเกณฑ์แรงงาน ยกเว้นในกรณีประเทศตกอยู่ในภาวะฉุกเฉินเกิดสงครามหรือมีการประกาศกฎอัยการศึก แต่ก็ยังปรากฏว่ามีโรงงานเถื่อนนอกภาคแรงงานที่ใช้กำลังบังคับกักขังคนงาน¹¹

บทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญฉบับต่างๆ

บทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ ได้มีการรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากบ้างน้อยบ้าง และบางฉบับไม่มีการบัญญัติได้เลย ดังมีรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้

สิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทย ได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการในรัฐธรรมนูญฉบับแรก คือ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็มีรับรองหรือกล่าวถึงประเด็นเรื่องสิทธิและเสรีภาพเท่าใดนัก มีเพียงบทบัญญัติในมาตรา 14 ที่ได้บัญญัติถึงสิทธิในการออกเสียงลงมติเลือกผู้แทนหมู่บ้าน เท่านั้น และเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรกเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ก็ได้มีการกล่าวถึงสิทธิเสรีภาพต่างๆ ละเอียดยิ่งมากขึ้น แต่เป็นการกล่าวรวมกันไปใน 3 มาตรา ได้แก่ ความเสมอภาค (มาตรา 12) เสรีภาพในการนับถือศาสนาและการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา (มาตรา 13) เสรีภาพในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผยการตั้งสมาคม การอาชีพ (มาตรา 14)

ในปี พ.ศ. 2491 ได้มีการร่างรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นครั้งแรก และเป็นการร่างรัฐธรรมนูญที่เปิดกว้างมากที่สุดเป็นครั้งแรก และเมื่อมีการประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2492 ก็ได้มีการขยายบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทยให้กว้างขวางมากขึ้นเป็น 16 มาตรา โดยหัวข้อที่เพิ่มขึ้น ได้แก่ การไม่ต้องรับโทษอาญาย้อนหลัง การสันนิษฐานว่าไม่มีความผิดอาญา สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการขอประกันตัว การได้รับเยี่ยม สิทธิในครอบครัว และสิทธิในการฟ้องหน่วยราชการ

เหตุผลที่รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีจำนวนมาตราเพิ่มขึ้นก็เนื่องมาจาก ในขณะที่ประชุมยกร่างอยู่นั้น สหประชาชาติอยู่ในระหว่างจัดทำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ประกาศใช้เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2491) จึงทำให้การร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้รับอิทธิพลจากการจัดทำปฏิญญาสากลเป็นอย่างมาก รวมทั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญเป็นผู้ที่ถูกเลือกตั้งมาจากบุคคลหลายอาชีพ และทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาต่างๆ มีหลายท่านสำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศ และการยกร่างพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญมีเวลานานพอจึงสามารถศึกษาเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญต่างประเทศได้ ประกอบกับในช่วงเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2475 – 2491 ได้มีเหตุการณ์ทางการเมืองเกิดขึ้นหลายอย่างไม่ว่าจะเป็น การตั้งศาลพิเศษเพื่อชำระความบุคคลบางประเภท มีการใช้อำนาจรัฐกดขี่ประชาชนและเล่นงานผู้ที่ปฏิบัติกับรัฐบาล

¹¹ สำนักข่าวสารอเมริกัน, "รายงานด้านสิทธิมนุษยชน ประจำปีสหรัฐฯ ในส่วนที่เกี่ยวกับประเทศไทย", สยามโพสต์ (2 มีนาคม 2540) : หน้า 5.

และมีการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2490 ทำให้เมื่อรัฐบาลยอมให้มีการจัดตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ จึงเป็นเหตุให้มีการบัญญัติหลักประกันรับรองสิทธิเสรีภาพต่างๆอย่างกว้างขวาง¹²

รัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้ได้ไม่นานก็ถูกรัฐประหารในปี พ.ศ. 2494 และมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2475 แก้ไขเพิ่มเติม 2495 แทน โดยสิทธิของราษฎรได้ถูกตัดทอนเหลือเพียง 12 มาตราเท่านั้น

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2511 ได้มีการบัญญัติหมวดที่ว่าด้วย สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยไว้ค่อนข้างละเอียด โดยมีจำนวนถึง 21 มาตรา แต่ในปี พ.ศ. 2514 ได้เกิดการปฏิวัติ ยกเลิกรัฐธรรมนูญและประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2515 แทน ซึ่งมีได้มีการบัญญัติถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเลย

การเคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญ ในช่วงวันที่ 13 – 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เป็นการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพไม่ว่าจะเป็น เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การขอสิทธิเลือกตั้ง การเรียกร้องรัฐธรรมนูญฉบับถาวรหรือสิทธิทางการเมืองอื่นๆ การเรียกร้องครั้งนี้ส่งผลให้รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2517 มีบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยในหมวด 3 และมีจำนวนมากถึง 27 มาตรา ซึ่งนับว่ามากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ สิทธิเสรีภาพบางข้อก็เพิ่มขึ้นมาใหม่ เช่น สิทธิได้รับการสอบสวนหรือพิจารณาคดีอย่างรวดเร็วและเป็นธรรม สิทธิที่จะมีทนาย เสรีภาพในทางวิชาการ เป็นต้น แต่รัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้ได้ไม่นานก็เกิดรัฐประหารในปี พ.ศ. 2519 และในปี พ.ศ. 2521 ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับที่ 13 โดยรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้รับรองสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยไว้ในหมวด 3 รวม 24 มาตรา รัฐธรรมนูญฉบับนี้ใช้มาจนถึงวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ได้เข้ายึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2534 โดยเนื้อหาในส่วนของสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทยนั้น คล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2521 เกือบทุกประการ¹³

ความเป็นมาของสภาร่างรัฐธรรมนูญและรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540

ภายหลังจากที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2534 เป็นต้นมา ได้มีการเรียกร้องให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ โดยในระยะแรกหลังการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2535 ได้เรียกร้องให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับนายกรัฐมนตรีต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเรียกร้องได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นจนกระทั่งเกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ระหว่างวันที่ 17 – 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2535

¹² วิมลศิริ ชำนาญเวช และ วิทิต มันทาภรณ์ บรรณาธิการ . สู่สิทธิมนุษยชน สิทธิหรือหน้าที่ในประเทศไทยปัจจุบัน? หน้า 32 – 33 .

¹³ รัชนีกร โชติชัยสถิตย์ , กลไกระดับชาติในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตร์บัณฑิต , บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2537) , หน้า 26 – 28 .

ทำให้รัฐสภาต้องเร่งแก้ไขเพิ่มเติมรวม 4 ฉบับ โดยร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม 3 ฉบับแรก ได้มีการประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษาในวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2535 ส่วนฉบับที่ 4 ได้ประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2535 ในระยะที่สอง หลังการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2535 พรรคประชาธิปัตย์ได้ที่นั่งมากที่สุด จึงเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลผสม 5 พรรค พรรคประชาธิปัตย์ได้แถลงนโยบายต่อรัฐสภาว่า จะให้การสนับสนุน การดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น ซึ่งผลปรากฏว่า ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ และในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2538 ได้นำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 5 ประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา¹⁴

ภายหลังจากเลือกตั้งทั่วไปปี พ.ศ. 2538 รัฐบาลใหม่ภายใต้การนำของนายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรี ได้แถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 ว่า จะสนับสนุนให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี 2534 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 5 มาตรา 211 โดยได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปการเมือง ขึ้นเพื่อทำหน้าที่ศึกษาและนำเสนอแนวทางต่อรัฐบาล ต่อมา ในวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2539 คณะรัฐมนตรีจึงได้เสนอร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ...) พุทธศักราช... ต่อรัฐสภา¹⁵ และในที่สุด ที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาได้ลงมติรับหลักการแห่งร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ..) พุทธศักราช ... ด้วยคะแนนเสียงเห็นชอบด้วยมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา คือลงมติ รับหลักการ 397 คะแนนงดออกเสียง 133 คะแนน และไม่มีผู้ใดรับหลักการ และให้ตั้งคณะกรรมการวิสามัญขึ้นจำนวน 45 คน โดยมีนาย ชัยอนันต์ สมุทวณิช เป็นประธานกรรมการ¹⁶ โดยคณะกรรมการวิสามัญได้เสนอร่างรัฐธรรมนูญ ที่ได้แก้ไขเพื่อให้มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และที่ประชุมรัฐสภาได้ลงมติเห็นชอบ

ผลจากการลงมติเห็นชอบ ส่งผลให้มีการเลือกสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ เป็นจำนวน 99 คน โดยสภาร่างรัฐธรรมนูญมีเวลาในการร่างรัฐธรรมนูญให้แล้วเสร็จใน 240 วัน โดยการร่างรัฐธรรมนูญนั้นต้องคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนเป็นสำคัญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นรัฐธรรมนูญที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการร่างมากที่สุดในประวัติศาสตร์การเมืองไทย ไม่ว่าจะเป็นองค์กรเอกชน สถานศึกษา พรรคการเมือง องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO.) หรือประชาชนทั่วไป ซึ่งสิ่งนี้ได้แสดงให้เห็นถึงพลังของสิทธิและเสรีภาพที่

¹⁴ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร , ประวัติรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร , 2538) , หน้า 72 – 78 .

¹⁵ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา , นิติบัญญัติ (กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา , 2540) , หน้า 15 – 16 .

¹⁶ เรื่องเดียวกัน , หน้า 30 – 31 .

ประชาชนไทยตระหนักถึง และส่งผลให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยในหมวด 3 ถึง 40 มาตรา คือมาตรา 26 - 65 ซึ่งถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพมากที่สุดเมื่อเทียบกับรัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านๆ มา

ในหมวดสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยในรัฐธรรมนูญฉบับใหม่นี้ ได้มีบทบัญญัติที่มีการเพิ่มเติม ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ ไม่มีการบัญญัติไว้ อาทิ ¹⁷

มาตรา 26 การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 30 บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

มาตรา 43 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

มาตรา 46 บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 54 บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์และไม่มีรายได้เพียงพอต่อการยังชีพ มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 58 บุคคลย่อมได้รับทราบข้อข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะ ในครอบครองของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ เป็นต้น

นอกจากนี้ บทบัญญัติที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพยังมีปรากฏอยู่ในหมวดอื่นๆ อาทิ

หมวด 6 ส่วนที่ 5 มาตรา 170 วรรคแรก ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภาเพื่อให้รัฐสภาพิจารณากฎหมาย

หมวด 8 มาตรา 239 วรรค3 บุคคลผู้ถูกควบคุม คุมขัง หรือจำคุก ย่อมมีสิทธิพบและปรึกษาทนายความเป็นการเฉพาะตัว และมีสิทธิได้รับการเยี่ยมตามสมควร

¹⁷ คณะกรรมการการประชาสัมพันธ์ สภาร่างรัฐธรรมนูญ . (ร่าง) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับประชาชน สิงหาคม 2540 (กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร , 2540) .
หน้า 6 - 12 .

มาตรา 240 ในกรณีที่มีการคุมขังตัวบุคคลในคดีอาญาหรือในกรณีอื่นใด ผู้ถูกคุมขังเอง พนักงานอัยการหรือบุคคลอื่นใดเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกคุมขัง มีสิทธิร้องต่อศาลท้องถิ่นที่มีอำนาจพิจารณา คดีอาญาว่าการคุมขังเป็นการมิชอบด้วยกฎหมาย....

มาตรา 241 วรรคแรก ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการ พิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม¹⁸ เป็นต้น

รัฐธรรมนูญตั้งแต่ฉบับแรกจนถึงฉบับที่ 15 คือฉบับ พ.ศ. 2534 จะพบว่า สิทธิและเสรีภาพ ของชนชาวไทยในรัฐธรรมนูญ ยังมีข้อบกพร่องอยู่เป็นจำนวนมาก คือ

1. มักจะปรากฏข้อความในทำนองที่ว่า "ทั้งนี้ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย" อยู่ เสมอ ข้อความนี้หมายความว่า สิทธิและเสรีภาพของประชาชนอาจถูกกำหนดเงื่อนไขหรือจำกัดอย่างไร ก็ได้ด้วยกฎหมายอื่นๆ ซึ่งโดยหลักการแล้วถือว่ากฎหมายอื่นๆ มีศักดิ์และสิทธิต่ำกว่ารัฐธรรมนูญ¹⁹ และ นอกจากนี้ ถ้าทางราชการไม่ทำการบัญญัติกฎหมายออกมา สิทธิและเสรีภาพของประชาชนใน รัฐธรรมนูญก็เป็นเพียงหลักการหรือเป็นเพียงตัวหนังสือเท่านั้น ไม่สามารถทำให้เกิดความสมบูรณ์ได้

แต่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ได้พยายามให้มีข้อจำกัดโดยกฎหมายอื่นน้อยลง ทั้งนี้เพื่อให้ รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่ให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพอย่างแท้จริง

2. ถึงแม้ว่า ประเทศไทยจะเคยมีรัฐธรรมนูญที่ถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่มีความเป็นประชาธิปไตย นั้นคือ รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2489 2492 และ 2517 ก็ตาม แต่จะพบว่าบทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพ ในรัฐธรรมนูญเหล่านั้น มีลักษณะเป็นเพียงหลักการเท่านั้น ไม่กล่าวถึงการใช้หรือการคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพว่ามีอยู่อย่างไรบ้าง

ฉะนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขข้อบกพร่องของรัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านมา สภาร่างรัฐธรรมนูญจึง ได้กำหนดกรอบหรือแนวทางเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน คือฉบับปี พ.ศ. 2540 เพื่อให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ไว้ 3 ประการดังนี้²⁰

1. การเพิ่มสิทธิ เสรีภาพใหม่ๆ และความเสมอภาคให้แก่ประชาชน
2. การทำให้สิทธิ เสรีภาพเกิดขึ้นจริงในทางปฏิบัติ
3. การเพิ่มหน้าที่ของรัฐและขยายส่วนร่วมของประชาชนในการเมืองการปกครองทุกระดับ

¹⁸ เรื่องเดียวกัน , หน้า 37 ; 55 – 56 .

¹⁹ เสน่ห์ จามริก , รัฐธรรมนูญและสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย และ 60 ปีประชาธิปไตยไทย (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป , 2535) , หน้า 9 .

²⁰ สภาร่างรัฐธรรมนูญ , ประชาชนได้อะไรจาก(ร่าง)รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับประชาชน สิงหาคม 2540 (มปท. , 2540) หน้า 1.

จากการที่สภาร่างรัฐธรรมนูญได้วางกรอบหรือแนวทางไว้เช่นนี้ ทำให้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันเป็นรัฐธรรมนูญที่ให้สิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนมากขึ้น จากที่รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2534 ได้รับรองไว้เพียง 30 มาตรา ในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 ได้ขยายและเพิ่มสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคเป็น 53 มาตรา (บัญญัติในหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยจำนวน 40 มาตรา)

และนอกจากนี้ บทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ยังมีลักษณะที่เป็นรูปธรรมมากขึ้นรวมทั้งยังให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนมากขึ้นด้วย ดังเช่นในมาตราที่ 28 วรรค 2 ที่บัญญัติไว้ว่า " บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้ " บทบัญญัติในมาตรานี้ได้ทำให้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทยในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ไม่เป็นหลักการที่ปรากฏเพียงแค่ตัวหนังสืออีกต่อไป แต่ได้ทำให้สิทธิและเสรีภาพมีความสมบูรณ์ โดยให้ความคุ้มครองและมีแนวทางที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

หรือในมาตรา 170 ที่บัญญัติว่า " ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภา เพื่อให้รัฐสภาพิจารณากฎหมายตามที่กำหนดในหมวด 3 และหมวด 5 แห่งรัฐธรรมนูญนี้ " บทบัญญัติในมาตรานี้ นอกจากจะเป็นการขยายการมีส่วนร่วมของประชาชนแล้ว ยังเป็นการแก้ไขข้อบกพร่องของรัฐธรรมนูญฉบับที่ผ่านมาที่ว่า " ทั้งนี้ยอมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย " ซึ่งหมายความว่า ถ้าทางราชการไม่ทำการบัญญัติกฎหมาย ประชาชนก็จะมีช่องทางที่จะทำให้หลักการที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญนั้นเป็นจริงได้ แต่ในมาตรานี้ประชาชนมีช่องทางที่จะทำให้สิทธิและเสรีภาพที่ได้บัญญัติไว้เกิดผลที่เป็นรูปธรรมได้โดยประชาชนเอง

เหล่านี้คือส่วนหนึ่งของสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 ที่ได้มีการเพิ่มเติมและให้ความคุ้มครองแก่ประชาชน ซึ่งทำให้สิทธิและเสรีภาพที่บัญญัติไว้เกิดขึ้นจริงในทางปฏิบัติได้

ปัจจุบัน กระแสประชาธิปไตยจากตะวันตกได้เข้ามามีอิทธิพลต่อความคิด และการดำเนินชีวิตของคนไทยมากขึ้น ประชาชนเกิดความตื่นตัวและเกิดความต้องการสิทธิและเสรีภาพที่มากขึ้น จึงทำให้มีการเรียกร้องประชาธิปไตย สิทธิและเสรีภาพมากขึ้น รวมทั้งการที่มีองค์กรเอกชนต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาทในการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพและมีบทบาทในการร่างรัฐธรรมนูญ จึงมีผลทำให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้มีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองประชาชนชาวไทยมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นไปตามความต้องการของประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตย

เหล่านี้ส่งผลให้รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 เป็นรัฐธรรมนูญที่มีบทบัญญัติสิทธิเสรีภาพและมีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด เพราะโดยหลักการแล้ว รัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยต้องมีหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ²¹ หลักแห่งสิทธิเสรีภาพ หมายความว่า รัฐจะต้องปกครองโดยรักษาสีทธิ

²¹ สุชาติ ยิ้มประเสริฐ , 60 ปีประชาธิปไตยไทย : ประวัติแห่งสิทธิเสรีภาพของประชาชน (กรุงเทพฯ : คณะกรรมการ 60 ปี ประชาธิปไตย , 2530) , หน้า 10 .

เสรีภาพของประชาชน จะต้องดำเนินการให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะสิทธิในด้านความคิดความเชื่อ และหลักอธิปไตย ซึ่งหมายถึงหลักการอำนาจสูงสุดในทางการเมืองต้องเป็นของประชาชน ดำเนินไปโดยประชาชน และเพื่อประชาชน ซึ่งก็ปรากฏว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ทำให้การรับรองหลักการทั้ง 2 ประการข้างต้น ทำให้รัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตย และคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากที่สุดอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน

ฉะนั้นการที่รัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพมากเท่าใด ก็ย่อมหมายความว่า สิทธิเสรีภาพของประชาชนก็ย่อมได้รับการคุ้มครองมากเท่านั้น

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพ รวมทั้งหลักการที่เกี่ยวกับประชาธิปไตย และกฎหมายรัฐธรรมนูญ
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญฉบับต่างๆ กับรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ว่าได้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนมากกว่ารัฐธรรมนูญทุกฉบับที่ผ่านมา
3. เพื่อศึกษาว่า กลุ่ม องค์กรพัฒนาเอกชน ประชาชน ฯลฯ มีอิทธิพลต่อการเพิ่มมาตราเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 หรือไม่ อย่างไร
4. เพื่อศึกษาถึง เจตนารมณ์อันแท้จริงของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ในการบัญญัติมาตราเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540

สมมติฐาน

บทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้ให้ความคุ้มครองประชาชนชาวไทยมากกว่ารัฐธรรมนูญทุกฉบับที่ผ่านมา ซึ่งการเพิ่มบทบัญญัติที่มากขึ้นนี้เป็นเพราะ

1. เกิดจากการที่กลุ่มและองค์กรต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาทในการเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพ ในขณะที่สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญทำการร่างรัฐธรรมนูญ โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม เช่น ประชาพิจารณ์ การแสดงความคิดเห็นต่อ สสร. จังหวัด ฯลฯ ซึ่งทำให้เงื่อนไขของสิทธิและเสรีภาพมีมากขึ้น
2. เกิดจากความต้องการของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ที่ต้องการให้มีการรับรองหรือเพิ่มหลักประกันในเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้มีเพิ่มมากขึ้น

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาเรื่อง สิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ได้กำหนดขอบเขตการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเปรียบเทียบบทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันและฉบับก่อนๆ
2. ศึกษาถึงบทบาทและความคิดเห็นของประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานของรัฐ และเอกชน ฯลฯ ที่มีต่อบทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพ ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน โดยศึกษาจากเอกสารการทำประชาพิจารณ์ของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญในจังหวัดต่างๆ
3. ศึกษาถึงเหตุผล เจตนารมณ์ และความคิดเห็นของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ที่มีต่อประเด็นเรื่องสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย รวมถึงบทบัญญัติที่มีการเพิ่มเติมขึ้นมาจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ

ระเบียบวิธีในการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยยึดหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ การมีเหตุมีผล และการยืนยันเชิงประจักษ์ คือ ต้องมีข้อมูลหรือหลักฐานยืนยันโดยการตรวจสอบเอกสาร งานวิจัย หนังสือที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย และการสัมภาษณ์สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ดังนั้น วิธีการดำเนินการวิจัยจึงแบ่งเป็น

1. การวิจัยเอกสาร โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสิทธิและเสรีภาพ รัฐธรรมนูญ เช่น หนังสือ หนังสือพิมพ์ วิทยานิพนธ์ เอกสารวิจัย รายงานการประชุมของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ
2. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยสัมภาษณ์สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ที่มีส่วนร่วมหรือมีอิทธิพลต่อการร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ในส่วนของบทบัญญัติสิทธิเสรีภาพ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงบทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพของรัฐธรรมนูญในอดีต ที่ถูกรัฐวิตรอน ซึ่งส่งผลกระทบต่อพัฒนาาระบอบประชาธิปไตยของไทย
2. สามารถทำให้เข้าใจถึงเหตุผลและปัจจัยที่สำคัญ ที่ทำให้สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญเพิ่มเติมบทบัญญัติสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

การนำเสนอผลการศึกษา

เพื่อให้ครอบคลุมประเด็นที่จะทำการศึกษา ผู้วิจัยจึงได้จัดแบ่งขั้นตอนการนำเสนอออกเป็นบทต่างๆ ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึงความเป็นมาและความสำคัญของสิทธิและเสรีภาพ สถานการณ์สิทธิและเสรีภาพในประเทศไทย วัตถุประสงค์ในการศึกษา สมมติฐานในการศึกษา ขอบเขตในการศึกษา ระเบียบวิธีในการดำเนินการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ การนำเสนอผลการศึกษา แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

บทที่ 2 แนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสิทธิ เสรีภาพ กฎหมายรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตย
 บทที่ 3 เปรียบเทียบบทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพ ในรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 กับ รัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ ว่าได้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพมากขึ้นกว่าทุกฉบับที่ผ่านมา

บทที่ 4 ความคิดเห็นและความต้องการขององค์กรเอกชน กลุ่ม หน่วยงานต่างๆ และประชาชน ที่มีต่อการเพิ่มเติมบทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพ ในขณะที่มีการร่างรัฐธรรมนูญ โดยกระทำผ่านกระบวนการแสดงความคิดเห็น เช่น การประชาพิจารณ์ เป็นต้น

บทที่ 5 เจตนารมณ์ ความคิด และความต้องการของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ที่มีต่อการเพิ่มเติมบทบัญญัติสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้รัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 มีบทบัญญัติที่รับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทยมากกว่ารัฐธรรมนูญทุกฉบับที่ผ่านมา

บทที่ 6 บทสรุป

แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

รัฐธรรมนูญ คือ กฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ ซึ่งกำหนดรูปแบบและหลักการปกครอง ตลอดจนวิธีการดำเนินการปกครองไว้อย่างเป็นระเบียบ รวมทั้งกำหนดหน้าที่ของประชาชนที่พึงกระทำต่อรัฐ กับรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่รัฐจะละเมิดไว้ไม่ได้อีกด้วย²²

ประชาธิปไตย มาจากรากศัพท์ภาษากรีก 2 คำ คือ Demos แปลว่า ประชาชน กับ Kratos แปลว่า อำนาจ เมื่อรวมกันเข้าแล้ว ก็แปลว่า การปกครองที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจหรือ "อำนาจของประชาชน" ดังนั้น หลักการปกครองในระบบประชาธิปไตยชั้นมูลฐาน จึงอยู่ที่การยอมรับนับถือความสำคัญและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของบุคคล ความเสมอภาค และเสรีภาพในการดำเนินชีวิต²³

ถ้ากล่าวอีกนัยหนึ่ง การปกครองในระบบประชาธิปไตย คือ ระบบการปกครองของประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประชาชน ซึ่งหัวใจสำคัญของระบบประชาธิปไตย คือ หลักแห่งสิทธิเสรีภาพและหลักอำนาจอธิปไตย²⁴ ประชาชนเท่านั้นที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แท้จริง ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ก็ได้บัญญัติไว้ในหมวด 1 หมวดทั่วไป มาตรา 3 ว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ซึ่งเท่ากับว่า ผู้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้ตระหนักรวมถึงรับรองอำนาจอธิปไตยของประชาชนชาวไทย ว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ และเป็นหลักการพื้นฐานในระบบประชาธิปไตย

²² กระมล ทองธรรมชาติ , ความรู้เรื่องรัฐธรรมนูญของไทย (กรุงเทพฯ ฯ : บรรณกิจเทรตติ้ง , 2518) , หน้า 2 .

²³ สมศักดิ์ เกียวกิ่งแก้ว , ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐศาสตร์ (กรุงเทพฯ ฯ : มิตรนราการพิมพ์ , 2525) , หน้า 132 .

²⁴ สุราษฎร์ ยิ้มประเสริฐ , 60 ปีประชาธิปไตยไทย : ประวัติแห่งสิทธิเสรีภาพของประชาชน . หน้า 10 .

หลักการเช่นนี้ประชาชนสามารถแสดงออกได้ โดยการใช้สิทธิต่างๆ เช่น สิทธิในการเลือกตั้ง สิทธิในการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ฯลฯ เป็นต้น

สิทธิ คือ อำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคล ในอันที่จะกระทำการเกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน หรือบุคคลอื่น²⁵

เสรีภาพ คือ ภาวะของมนุษย์ที่ไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของผู้อื่น ภาวะที่ปราศจากการหน่วงเหนี่ยวขัดขวาง ซึ่งก็คือ อำนาจของบุคคลในอันที่จะกำหนดตนเอง โดยอำนาจนี้บุคคลย่อมเลือกวิถีชีวิตของตนได้ด้วยตนเอง²⁶

สิทธิและเสรีภาพ ตามรัฐธรรมนูญอาจแบ่งออกได้เป็น 6 ประเภท คือ²⁷

1. สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล ได้แก่ สิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง อันอาจทำให้ตนเองถูกฟ้องเป็นคดีอาญา เสรีภาพในเคหสถาน เสรีภาพในการเดินทางเลือกถิ่นที่อยู่ในราชอาณาจักร เป็นต้น

2. สิทธิและเสรีภาพในทางความคิด และการแสดงออกซึ่งความคิด ได้แก่ เสรีภาพในการถือศาสนา นิกายศาสนา หรือลัทธินิยมในทางศาสนา และในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน สิทธิในการรับการศึกษาขั้นมูลฐาน เสรีภาพในการศึกษาอบรม เสรีภาพทางวิชาการ เป็นต้น

3. สิทธิและเสรีภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในการประกอบกิจการ หรือประกอบอาชีพ เป็นต้น

4. สิทธิและเสรีภาพในการรวมกลุ่ม ได้แก่ เสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์หรือหมู่คณะอื่นๆ

5. สิทธิและเสรีภาพทางการเมือง ได้แก่ เสรีภาพในการรวมตัวเป็นพรรคการเมือง เพื่อดำเนินกิจการทางการเมือง ตามวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตย สิทธิเลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้ง เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบและปราศจากอาวุธ เป็นต้น

6. สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกัน ได้แก่ บทบัญญัติที่รับรองว่า บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน เป็นต้น

²⁵ วรพจน์ วิศุรคพิชญ์, รายงานการวิจัย สิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ (ศึกษารูปแบบการจำกัดสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญให้ไว้อย่างเหมาะสม (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2538), หน้า 16 .

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17 .

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22 - 24 .